

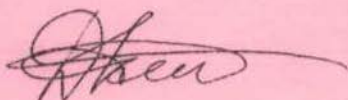
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

ДЕМЧЕНКО ДІНА ІСХАКІВНА

УДК 378.1:34

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Васильєва Марина Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
професор кафедри інноваційних
педагогічних технологій.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Яворська Галина Харлампіївна,
Одеський державний університет
внутрішніх справ МВС України,
професор кафедри юридичної
психології та педагогіки;

кандидат педагогічних наук
Тимченко Ірина Ігорівна,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
доцент кафедри ділової іноземної мови.

Захист відбудеться «15» жовтня 2010 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.06 в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Артема, 29, ауд. № 216, м. Харків, 61002.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: вул. Блюхера, 2, ауд.215-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий «14» вересня 2010р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Попова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Демократизація суспільства, радикальні трансформаційні процеси у сфері міжнародних відносин і соціально-економічних структур, розширення міжнародної співпраці в рамках європейської економічної й політичної глобалізації, зміна вимог, що висуваються до випускників українських вищих юридичних навчальних закладів із позицій підвищення рівня володіння професійною іншомовною компетентністю через необхідність тісної співпраці з колегами з-за кордону в міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол) із метою пошуку й розв'язання проблем злочинних дій українських громадян і надання допомоги для з'ясування питань про дії іноземців на території нашої країни й безпосередньо з іноземними колегами різних підрозділів правоохоронних органів, спричиняють зміну вимог до визначення пріоритетів в організації професійної підготовки юриста у вищій школі.

Проблемою сьогодення в Україні стає оновлення змісту іншомовної освіти відповідно до вимог таких документів Ради Європи, як «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання» (1998), «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (2001), «Європейський мовний портфель» (2002). Нова мовна політика потребує сучасних підходів до розширення професійної іншомовної компетентності.

Пілотажним дослідженням встановлено, що у значній кількості студентів – майбутніх юристів – є усвідомлена потреба реалізації іншомовних знань у практичній професійній діяльності (65 % із 326 опитаних осіб) пов'язана з широкими соціальними мотивами й реальною дійсністю, створенням спільних підприємств, заснуванням закордонних юридичних фірм в Україні, необхідністю і реальною можливістю співпраці з іноземними колегами тощо, яка залишається нереалізованою під час професійної підготовки в вищому навчальному закладі. Показником неефективності запровадження традиційних методик є нездатність випускників вищих юридичних навчальних закладів до ефективної, повноцінної професійної іншомовної комунікації. Із огляду на це, провідним завданням професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі юридичного профілю стає створення умов, що стимулюють самостійну, пошуково-творчу діяльність студентів, забезпечують можливість іншомовного спілкування в професійній сфері. Отже, отримані дані актуалізують проблему формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів, пошуку шляхів забезпечення ефективності цього процесу.

Проблему підготовки майбутніх фахівців до професійного іншомовного спілкування досліджували О.Тарнопольський та С.Кожушко (англійська мова для бізнесу), В.Василевич, Т.Колбіна, О.Морська, Т.Труханова (англійська мова для економістів), В.Александрова та Л.Білобородова (англійська для державних службовців та представників органів внутрішніх справ), О.Пономарьова та М.Прадівлянний (іноземна мова для представників технічних спеціальностей), О.Малихін, С.Мелікова, Л.Михайлова (іноземна мова для майбутніх учителів),

С.Козак (іноземна мова для фахівців морського флоту), В.Шишкіна, Ю.Зелікман (професійна англійська для юристів). Однак дослідження педагогічних умов, що забезпечують сформованість такого особистісного утворення, як професійна іншомовна компетентність представника юридичної професії, урахування можливостей процесу фахової підготовки студентів у її формуванні не дістало належного висвітлення в наукових дослідженнях.

Актуальність зазначеної проблеми посилюється виявленими в процесі дослідження *суперечностями* між:

- об'єктивною потребою суспільства в представниках юридичної професії, здатних розв'язувати проблеми професійної діяльності на міжнародному рівні у зв'язку з сучасними тенденціями європейських держав створити в майбутньому єдину систему права, необхідність тісної співпраці з закордонними колегами та реальним станом готовності сучасних правознавців до іншомовної професійної комунікації;

- вимогами соціального замовлення з підготовки юриста, який володіє достатнім рівнем професійної іншомовної компетентності через зближення європейських систем вищої юридичної освіти, і практикою, що склалася щодо іншомовної професійної підготовки у вищих юридичних навчальних закладах України;

- широкими можливостями фахової підготовки для формування іншомовної компетентності майбутнього представника юридичної галузі та обмеженим використанням цих можливостей, рівнем розробленості теоретичного, методичного та практичного забезпечення процесу формування професійної іншомовної компетентності юриста у вищому юридичному навчальному закладі.

Отже, об'єктивна потреба у формуванні професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста, актуальність і недостатня розробленість проблеми дослідження в теоретичному, методичному та практичному аспектах, необхідність усунення зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема наукового дослідження є складовою частиною комплексної наукової теми кафедри інноваційних педагогічних технологій Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди «Підвищення ефективності педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (№ РК № 1 – 20019U004104). Тема дослідження затверджена рішенням ученої ради Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди (протокол № 4 від 29 жовтня 2004 року) та погоджена з Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 25 січня 2005 року).

Метою дослідження є визначення впливу розроблених, теоретично обґрунтованих і впроваджених у процес фахової підготовки педагогічних умов

на сформованість професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На підставі аналізу наукової літератури розкрити сутність компетентісного підходу до професійної підготовки майбутнього юриста в умовах вищого юридичного навчального закладу, визначити провідні дефініції дослідження.

2. Науково обґрунтувати педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності майбутніх представників юридичної професії та експериментально перевірити ефективність їх забезпечення.

3. Уточнити критерії та показники рівнів сформованості професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста.

Об'єкт дослідження – процес формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів в умовах фахової підготовки у вищих юридичних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що впровадження науково обґрунтованих педагогічних умов (забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи студентів вищого юридичного навчального закладу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння студентами іноземною мовою; упровадження особистісно орієнтованих діалогових, ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності) сприяє підвищенню рівня сформованості професійної іншомовної компетентності майбутнього представника юридичної професії.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять: філософські положення про діалектику абстрактного й конкретного, про системний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ і процесів; особистісно-діяльнісний підхід до формування суб'єктів діяльності (Б.Ананьєв, Ю.Кулюткін, О.Леонтьєв, К.Платонов, С.Рубінштейн, Б.Теплов, В.Шадриков та інші вчені); компетентнісний підхід до процесу підготовки майбутнього фахівця (В.Байденко, Н.Бібік, В.Болотов, І.Зимня, О.Лебедев, Ю.Лебеденко, А.Маркова, О.Овчарук, О.Пометун, Н.Селезньова, А.Хуторський та інші науковці); ідеї щодо особистісно орієнтованого навчання (Є.Бондаревська, С.Гончаренко, В.Євдокимов, В.Лозова, С.Подмазін, В.Серіков, С.Сисоєва, І.Якиманська та інші вчені); дослідження різних аспектів професійної підготовки майбутнього представника юридичної професії (Н.Артикуца, В.Вертегел, В.Кириченко, Я.Кічук, К.Левітан, В.Савіщенко, Г.Савченко, О.Скакун, Г.Яворська та інші дослідники); положення про роль іноземної мови в процесі формування особистості (В.Александрова, Л.Білобородова, В.Василевич, Ю.Зелікман, С.Кожушко, С.Козак, Т.Колбіна, О.Малихін,

С.Мелікова, Л.Михайлова, О.Морська, О.Пономарьова, М.Прадівлянний, О.Тарнопольський, І.Тимченко, Т.Труханова та інші науковці).

Дослідження спирається на нормативно-правові документи: Конституція України, Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.»); «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання», «Загальноєвропейські рекомендації щодо мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

На різних етапах наукового дослідження для вирішення завдань дослідження було запроваджено *комплекс теоретичних методів*: аналіз і синтез наукової, навчально-методичної літератури для порівняння, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення поняттєво-категоріального апарату, розгляду генезису досліджуваних явищ; *емпіричних*: спостереження, анкетування, бесіди, інтерв'ю для з'ясування ставлення студентів і викладачів до професійної іншомовної компетентності, до проблеми її формування, тестування для визначення рівнів її сформованості в майбутніх юристів, педагогічний експеримент для визначення ефективності процесу формування професійної іншомовної компетентності з урахуванням упровадження педагогічних умов, а також *методи математичної статистики* для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Експериментальною базою була Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Дослідження проводилось упродовж 2003-2009 років. Різними видами дослідження було охоплено 326 студентів і 40 викладачів.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягають у тому, що:

уперше науково обґрунтовано сутність професійної іншомовної компетентності юриста як професійно значущої інтегративної якості особистості представника юридичної професії, системно-ціннісного новоутворення, що забезпечує декодування іншомовної правової інформації (міжнародних правових документів, юридичної термінології), творче використання її в практичній юридичній діяльності (у безпосередніх контактах з іноземними колегами) і здатність вільно здійснювати міжнародну юридичну діяльність щодо розв'язання професійних проблем; розроблено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста у вищому юридичному навчальному закладі (забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи студентів вищого юридичного навчального закладу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння студентами іноземною мовою; упровадження особистісно орієнтованих діалогових, ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності);

уточнено критерії (аксіологічний, когнітивний і діяльнісний) та показники (зміни в мотивах професійної підготовки, характер професійно-пізнавального інтересу до формування професійної іншомовної компетентності, ставлення

до формування й удосконалення професійної іншомовної компетентності, зміни в рівнях сформованості особистісних якостей, необхідних для іншомовної професійної комунікації; сформованість і характер засвоєння іншомовних та професійних знань; сформованість і характер умінь професійної іншомовної діяльності); суть поняття «компетентісний підхід» до професійної підготовки як спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей особистості; характеристика поняття «компетентність» як професійно значуща інтегративна за своєю природою якість особистості, «компетенція» як потенційна й необхідна основа для формування й розвитку компетентності;

подальшого розвитку набула технологія навчання іноземної мови студентів, форми роботи зі студентами щодо формування професійної іншомовної компетентності (спільне зі студентами створення й корегування змістового компонента навчання іноземної мови, співпраця спеціальних і загальних кафедр, використання потенціалу інтернет-технологій тощо).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що визначені педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста пройшли експериментальну перевірку, що дає можливість їх упроваджувати в умовах вищої юридичної освіти.

Основні висновки дослідження *впроваджено* в педагогічний процес Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (довідка № 127-0102-482 від 06.04.2009 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди (довідка № 01-144 від 24.02.2009 р.), Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт № 1/1991 від 21.05.2010 р.).

Теоретичними положеннями, практичними результатами і рекомендаціями можуть послуговуватися викладачі для вдосконалення навчально-виховного процесу у вищих закладах юридичної освіти, у системі післядипломної освіти з підвищення кваліфікації працівників юстиції, а також для укладання підручників, навчально-методичних посібників. Матеріали дисертації стануть у нагоді студентам і магістрам при написанні рефератів, курсових і дипломних робіт.

Вірогідність результатів дослідження забезпечено методологічною й теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень, запровадженням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження, кількісним та якісним аналізом результатів експерименту, статистичною значущістю експериментальних даних дослідження, валідністю тестових методик, можливістю відтворення експерименту, доказовістю висновків, апробацією матеріалів дисертації.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри інноваційних педагогічних технологій, кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди, кафедри іноземної мови № 2 Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

(2003-2009 р.р.). Матеріали дослідження доповідалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2005), «Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти в контексті Болонського процесу» (Ялта, 2008), «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив» (Київ, 2008), «Сучасна українська початкова школа: реалії та перспективи» (Кривий Ріг, 2010).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладено в 10 одноосібних публікаціях, із них 7 статей опубліковано в провідних наукових фахових виданнях; 3 – матеріали наукових конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку літератури (215 джерел), 6 додатків на 16 сторінках, 8 таблиць (на 9 сторінках), 4 рисунків (на 3 сторінках). Загальний обсяг дисертації складає 222 сторінки, із них основного тексту – 183 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність та ступінь розробленості, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання, гіпотезу, методологічні й теоретичні засади, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, доведено їх вірогідність та обґрунтованість, наведено дані про апробацію й упровадження результатів роботи.

У першому розділі «**Теоретичні питання формування професійної іншомовної компетентності юриста**» на підставі аналізу наукової літератури проаналізовано історію теоретичного визначення компетентісного підходу до підготовки фахівців професійної сфери на міжнародному й національному рівнях, з'ясовано суть поняття «компетенція», «компетентність», «професійна іншомовна компетентність юриста», розглянуто структурні компоненти цього феномена; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста в процесі його професійної підготовки.

Аналіз наукової літератури, офіційних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, дав підстави свідчити, що компетентісний підхід до професійної підготовки майбутнього фахівця будь-якої галузі як важливий шлях модернізації освітньої сфери визначається серед пріоритетних. Запровадження компетентісного підходу до формування змісту освіти виявилось новим концептуальним орієнтиром для вищих навчальних закладів України й зарубіжжя.

Установлено, що саме сформована в процесі професійної підготовки компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання в його професійній діяльності, що є особливо цінним для нестандартних ситуацій реалізації професійних функцій.

Запровадження компетентісного підходу до професійної підготовки фахівців передбачає спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових, загальногалузевих і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу є формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості й дає можливість діяти творчо під час реалізації професійних функцій.

На підставі аналізу праць науковців (Н.Бібік, Ю.Лебеденко, В.Лозова, О.Пометун, М.Прадівляний, С.Уласевич, Ю.Федоренко та інші) компетентність охарактеризовано як системне поняття, професійно значущу інтегративну якість особистості, що є інтегративною вже за своєю природою, оскільки вбирає в себе однорідні або близькі знання, уміння й навички, а компетенцію – як її складник, необхідну основу для подальшого формування й розвитку компетентності.

Установлено, що особливе місце в процесі професійної підготовки юриста належить оволодінню іноземною мовою, забезпеченню можливості її використання в процесі професійної підготовки та майбутній професійній діяльності. Зважаючи на те, що в юридичній діяльності важливе місце посідає комунікативна компетентність юриста, оскільки юридична професія належить до професій підвищеної мовленнєвої відповідальності, де слово є професійним інструментом, від володіння яким залежить не тільки успіх професійної діяльності, а й доля інших людей, суспільства в цілому, провідним завданням опанування іноземної мови у вищих навчальних закладах немовного профілю на сучасному етапі є не просто навчити студентів послуговуватися нею як засобом спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності в різноманітних ситуаціях, а застосовувати іноземну мову в усіх видах мовленнєвої діяльності в ситуаціях професійної діяльності, бути спроможним до іншомовної професійної комунікації по розв'язанню професійних проблем.

На основі аналізу досліджень науковців визначено поняття «професійна іншомовна компетентність юриста» як професійно значуща інтегративна якість особистості представника юридичної професії, системно-ціннісне новоутворення, що забезпечує декодування іншомовної правової інформації (міжнародних правових документів, юридичної термінології), творче використання її в практичній юридичній діяльності (у безпосередніх контактах з іноземними колегами) і здатність вільно здійснювати міжнародну юридичну діяльність по розв'язанню професійних проблем. Професійна іншомовна компетентність формується, розвивається й виявляється в професійній іншомовній діяльності представника юридичної професії.

Визначено структурні компоненти професійної іншомовної компетентності юриста, до яких належать *аксіологічний* (мотиви, цілі, ціннісні орієнтації, особистісні якості, необхідні для іншомовної професійної комунікації), *когнітивний* (мовні /теоретичні знання про систему мови, практичні комунікативні знання, лінгвокраїнознавчі й культурологічні знання про країну мови/ і професійні іншомовні знання /знання юридичної термінології,

міжнародних документів/) і *діяльнісний* (уміння, форми та способи реалізації іншомовних знань у професійній юридичній діяльності, включаючи й міжнародну: предметно-конкретні, аналітико-синтетичні, креативні, проектні) компоненти, що забезпечують єдність комунікативної та професійної культури юриста.

Установлено, що професійна іншомовна компетентність юриста включає всі базові мовні функції та функції юридичної діяльності, які здобувають свою специфіку, серед яких провідне місце належить комунікативній, регулятивній, креативній, аксіологічній.

Визначено особливості професійної іншомовної компетентності юриста: *інтегративність*, що відбиває взаємозв'язок і взаємовплив усіх її компонентів (аксіологічного, когнітивного, діяльнісного) на особистість представника юридичної професії в цілому; *соціальність*, що передбачає, крім переваг особистісного характеру (повага, авторитет серед товаришів і колег, внутрішня задоволеність тощо), суспільне значення (підвищує престиж правової системи в суспільстві, авторитет правознавця, розширює можливості професійної комунікації на міжнародному рівні тощо); *регулятивність*, що сприяє самопізнанню й саморегуляції правової діяльності й особистості майбутнього представника юридичної професії; *персоналізація*, що припускає формування майбутнього юриста як творчої індивідуальності, здатної залучатися до міжнародної правової діяльності, налагоджувати контакти з іноземними колегами професійної групи; *безперервність*, що підтримує постійну потребу представника юридичної професії в саморозвитку, вибудовуванні особистісної траєкторії безперервної освіти.

Ураховуючи особливості процесу формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів (необхідність формування й забезпечення позитивного ставлення до професійної іноземної мови, визнання необхідності вивчення англійської мови як мови міжнародного професійного спілкування; подолання невпевненості у власних можливостях щодо формування професійної іншомовної компетентності; побоювання допустити помилку та бути неправильно зрозумілим іншими), визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють формуванню цього особистісного феномена представників юридичної професії: забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи студентів вищого юридичного навчального закладу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння студентами іноземною мовою; упровадження особистісно орієнтованих діалогових, ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності студентів – майбутніх юристів.

Установлено, що формуванню професійної спрямованості особистості майбутнього юриста в процесі опанування й уживання іноземної мови сприяє: усвідомлений підхід до іноземної мови й можливостей послуговуватися нею в процесі вивчення фахових дисциплін, постійний акцент на професійну значущість іноземної мови у фаховій підготовці; знання особливостей,

уподобань, ідеалів студента, ґрунтуючись на яких, викладач будує роботу з уживання іноземної мови; визначення для кожного студента системи перспектив у професійній галузі за умови володіння іноземною мовою.

Доведено, що професійна спрямованість процесу професійної підготовки у вищому юридичному навчальному закладі з метою формування професійної іншомовної компетентності вимагає врахування специфічних факторів як рушійної сили формування й розвитку інтелекту професійно спрямованої особистості майбутнього фахівця юридичної сфери, а саме: соціальних факторів, що відбивають потреби суспільства у фахівцях юридичної сфери високого рівня зі знанням іноземної мови, здатних застосовувати ці знання в професійній сфері; соціально-педагогічних факторів, пов'язаних із розвитком системи професійної юридичної освіти, що передбачає формування професійно спрямованої особистості майбутнього фахівця; педагогічних факторів, що зумовлюють спільну активну діяльність викладача і студента під час формування майбутнього фахівця юридичної сфери; психолого-педагогічних факторів, пов'язаних із інтелектуальною діяльністю по формуванню творчого мислення та професійної мотивації, а також інформативність і актуальність змісту матеріалу, зв'язок із юридичною професією, усвідомлений підхід до вивчення дисциплін, індивідуальна робота з кожним по формуванню професійної мотивації і професійного творчого мислення, розвиток професійної значущості й перспектив уживання іноземної мови в майбутній юридичній діяльності. Іншомовна професійна спрямованість процесу виховання й організації самостійної роботи студентів вищого юридичного навчального закладу передбачає вживання іноземної мови під час підготовки до навчальних занять із різних дисциплін, самостійної підготовки й організації виховних заходів із використанням можливостей іноземної мови, інформації іноземною мовою тощо.

Створення сприятливого соціально-психологічного клімату, що залежить як від педагога, так і студентів, сприяє формуванню ціннісного ставлення до іноземної мови як засобу формування професійної іншомовної компетентності, ціннісно-мотиваційного погляду на професію юриста, на своє місце в ній, на можливості вживання іноземної мови під час виконання професійних функцій, формуванню впевненості у власних можливостях, взаємообміну та взаємозбагаченню студентів професійною іншомовною інформацією, забезпечує взаємодопомогу у формуванні й прояві професійної іншомовної компетентності, сприяє формуванню особистісних якостей, необхідних для здійснення професійної іншомовної комунікації (аутентичність, чіткість, конкретність, ініціативність, толерантність, уважність, контактність, тактовність, увічливість, ерудованість тощо).

Упровадження особистісно орієнтованих діалогових та ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності забезпечує комфортні умови розвитку, реалізації природного потенціалу кожного студента, сприяє формуванню свідомого ставлення студентів до навчального матеріалу, до навчальної та професійної діяльності, забезпечує формування

навичок критичного усвідомлення отриманої інформації професійного характеру, аргументації й узагальнення, розв'язання професійних проблем іноземною мовою.

У другому розділі «**Експериментальна робота з формування професійної іншомовної компетентності студентів**» висвітлюються загальні питання підготовки та проведення педагогічного експерименту, методи й перебіг дослідження, обґрунтовано вибір дослідних критеріїв, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Для перевірки гіпотези дослідження було проведено педагогічний експеримент на базі Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. В експериментальному дослідженні брали участь студенти 1-5-х курсів факультету підготовки юристів для роботи в Міністерстві закордонних справ (МЗС України) загальною кількістю 326 осіб, із яких було створено експериментальну групу ЕГ (150 осіб), що працювала за експериментальною програмою, та контрольну групу КГ (176 осіб), із якою професійна підготовка здійснювалася традиційно.

Головною метою *констатувального* етапу експерименту було з'ясування вихідного рівня сформованості професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів. Це вимагало уточнення відповідних критеріїв і показників, серед яких виокремили: *аксіологічний* (зміни в мотивах професійної підготовки, характер професійно-пізнавального інтересу до формування професійної іншомовної компетентності, ставлення до формування й удосконалення професійної іншомовної компетентності, зміни в рівнях сформованості особистісних якостей, необхідних для іншомовної професійної комунікації); *когнітивний* (сформованість і характер засвоєння іншомовних та професійних знань: повнота та обсяг іншомовних і професійних знань, їх актуалізація у процесі вирішення пізнавальних і практичних завдань і застосування в нових ситуаціях; ефективність реалізації в практичній діяльності); *діяльнісний* (сформованість і характер умінь професійної іншомовної діяльності: обсяг, повнота, комплексність, стійкість, гнучкість /перенос у нові ситуації/, дієвість умінь).

Формувальний етап експерименту був спрямований на впровадження теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування професійної іншомовної компетентності та ґрунтувався на принципах особистісної спрямованості та співпраці, поліфункціональності вживання іноземної мови в процесі фахової підготовки майбутніх юристів, динамічності, гнучкості в пошуках нових форм і засобів реалізації іншомовної освіти студентів.

Формування професійної іншомовної компетентності студентів передбачало запровадження провідних форм організації процесу підготовки студентів вищих навчальних закладів: аудиторні групові заняття під керівництвом викладачів й індивідуальні заняття зі студентами; організація самостійної роботи студентів (виконання домашніх завдань, загальних для всіх та індивідуальних завдань за темами; проведення індивідуальних консультацій, включаючи консультації за допомогою мережі Інтернет; самостійний добір

змістового матеріалу, перегляд кінофільмів на правову тематику іноземною мовою тощо; позааудиторна робота (вечори англійською мовою, зустріч із зарубіжними фахівцями, участь у спільних засіданнях кафедр, у роботі гуртків, клубів тощо).

Реалізація такої педагогічної умови, як забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи студентів вищого юридичного навчального закладу передбачала попередню співпрацю викладачів іноземної мови з викладачами фахових юридичних дисциплін («Теорія держави і права», «Римське право», «Організація судових і правоохоронних органів України», «Цивільне право», «Цивільний процес», «Кримінальний процес», «Кримінальне право», «Криміналістика») із міжпредметної координації для з'ясування кола професійних проблем, що потребують опанування, а також для уникнення дублювання навчального матеріалу, корекції навчальних планів. Іноземна мова була засобом формування професійної іншомовної компетентності, що має величезний потенціал завдяки інтегративності й концентрації іншомовного та професійного знання.

Важливим фактором доцільного використання можливостей іноземної мови у формуванні професійної іншомовної компетентності студентів був проблемно-тематичний підхід до добору й конструювання змісту іншомовної підготовки, що дав можливість актуалізувати іншомовні професійні знання студентів і збагачував досвід професійного іншомовного спілкування, забезпечував позитивну мотивацію до опанування іноземної мови, послугування нею під час вивчення фахових дисциплін упродовж усього процесу професійної підготовки у вищому юридичному навчальному закладі.

Студенти залучалися до процесу пошуку й обробки іншомовної професійної інформації, під час якого відбувалося накопичення, організація та структурування іншомовних знань про майбутню професійну діяльність, сутність і способи формування й самовиховання професійної іншомовної компетентності, виявлялася здатність студентів до систематизації й узагальнення знань (розробка й доповнення тематики курсів фахових дисциплін, складання переліку актуальних особистісно значущих правових проблем, «Каталогу ситуацій»).

Виконання самостійних творчих завдань (написання творів на правову тему, підготовка реферату або доповіді на наукову конференцію, участь у конкурсі на кращий переклад тощо) актуалізувало наявні у студентів професійні іншомовні знання і сприяло здобуттю нових, формуванню креативних умінь, давало можливість виявити фантазію, творчість, відчуття задоволення від прояву своєї професійної іншомовної компетентності.

Значну роль у здійсненні іншомовної комунікації відіграла позааудиторна робота (ігри, вікторини, доповіді, конкурс на кращу промову на засіданні міжнародного конгресу правників, конкурс на складання офіційної відповіді міжнародній організації, інсценування творів відомої англійської письменниці Агати Крісті, у творах якої спостерігається розвиток кримінальних

справ, їх розслідування з обов'язковим обговоренням сцен зі спектаклю, коментування їх із правових позицій тощо), що сприяла оволодінню студентами способами колективної праці, розвитку виконавської майстерності та формуванню впевненості у власних силах кожного через колектив, формуванню особистісних якостей, необхідних для здійснення професійної іншомовної комунікації, забезпечувало підвищення рівня предметно орієнтованих іншомовних знань, знань юридичної термінології. Забезпечення професійної іншомовної спрямованості процесу організації виховної роботи студентів реалізовувалося в роботі гуртків у формі засідань «круглого столу» «представників різних країн» зі своїми «перекладачами» .

Із метою забезпечення ефективного впровадження особистісно орієнтованих технологій у процесі формування іншомовної компетентності організовували вирішення проблемних ситуацій у формі як групового обговорення на заняттях, так і під час індивідуальної роботи зі студентами; читання й обговорення іншомовних професійних текстів; проведення діалогів-обговорень правових проблем, дискусій іноземною мовою тощо. На практичних заняттях студентам було запропоновано проведення тренінгу публічного виступу іноземною мовою. Проведення рольових ігор допомагало заохочувати студентів до участі в професійній комунікативній ситуації, стимулюючи цим активну навчальну іншомовну діяльність, сприяло розвитку усно-мовних навичок професійної іншомовної комунікації.

Під час організації співпраці студентів, у якій студенти були рівноправними учасниками освітнього процесу, забезпечувалася й така педагогічна умова формування професійної іншомовної компетентності, як створення соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння студентами іноземною мовою. Доброзичливий тон викладача, його гуманне ставлення до кожного студента, створюваний ним психологічний комфорт на заняттях сприяли формуванню у студентів аутентичності, ініціативності в професійній іншомовній комунікації. Створення ситуацій успіху дало можливість активізувати та формувати мотивацію досягнення, істотно підвищити рівень позитивної емоційності студентів, попереджало перевтому, напруженість, тривожність, стимулювало бажання вчитися, прагнення розвивати свою професійну іншомовну компетентність.

Визначені, теоретично обґрунтовані й апробовані педагогічні умови впроваджувалися як взаємопов'язані та взаємообумовлені, що реалізуються комплексно. Під час формувального етапу експериментальної роботи кожна з педагогічних умов ґрунтувалася на попередній та забезпечувала успішне функціонування наступної.

Метою контрольного етапу педагогічного експерименту було визначення впливу теоретично обґрунтованих педагогічних умов на рівень сформованості професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів. Узагальнені результати експериментальної роботи подано в таблиці.

Таблиця

Критерії, показники, рівні, характер вияву	Групи студентів	
	Е (176 осіб)	К (150 осіб)
<p>Аксіологічний компонент професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста:</p> <p>➤ рівні професійних мотивів:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ високий (стійка сформована мотивація вибору професії юриста, прагнення до самореалізації і саморозвитку в ній; усвідомлена позитивна мотивація до професійної підготовки і використання іноземної мови в ній); ▪ середній (переважання супутніх мотивів вибору професії; індиферентне ставлення до використання іноземної мови в ній); ▪ елементарний (негативна або несформована мотивація вибору професії юриста; негативне ставлення до використання іноземної мови в ній); <p>➤ професійно-пізнавальний інтерес до формування професійної іншомовної компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ стійкий; ▪ ситуативний; ▪ немає; <p>➤ ціннісне ставлення до формування й удосконалення професійної іншомовної компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ позитивне; ▪ індиферентне; ▪ негативне; <p>➤ рівні сформованості особистісних якостей, необхідних для іншомовної професійної комунікації (аутентичність, чіткість, конкретність, ініціативність, толерантність, уважність, контактність, тактовність, увічливість, ерудованість):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ високий (постійний вияв сформованих особистісних якостей); ▪ середній (ситуативний вияв окремих особистісних якостей); ▪ низький (практично несформовані особистісні якості) 	<p>+ 9,2</p> <p>+13,3</p> <p>- 22,5</p> <p>+17,8</p> <p>+13,4</p> <p>-31,2</p> <p>+33,5</p> <p>-12,3</p> <p>-21,2</p> <p>+26,8</p> <p>-18,6</p> <p>-8,2</p>	<p>+ 2,3</p> <p>+ 4,6</p> <p>- 6,9</p> <p>+7,4</p> <p>+4,6</p> <p>- 12,0</p> <p>+11,6</p> <p>- 4,3</p> <p>- 7,3</p> <p>+4,3</p> <p>-4,3</p> <p>0</p>
<p>Когнітивний компонент професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста:</p> <p>➤ сформованість і характер засвоєння іншомовних і професійних знань, що характеризують сформованість професійної іншомовної компетентності юриста:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ високий рівень (повні та глибокі, усвідомлені та дієві знання, творчий характер засвоєння); ▪ достатній (неповні, частково засвоєні знання, реконструктивний характер засвоєння); ▪ низький (брак знань або поверхові, неусвідомлені безсистемні знання, репродуктивний характер засвоєння) 	<p>+37,8</p> <p>+21,4</p> <p>- 59,2</p>	<p>+12,6</p> <p>+8,3</p> <p>-20,9</p>
<p>Діяльнісний компонент професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста</p> <p>➤ сформованість і характер умінь:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ високий (сформовані повні, стійкі вміння, що характеризуються гнучкістю (здатністю використовувати їх в нових умовах) і дієвістю) ▪ достатній (сформовані неповні й нестійкі вміння, використання яких обмежене аналогічністю умов); ▪ низький (уміння практично не сформовані, їх застосування відбувається лише за допомогою педагога) 	<p>+ 43,7</p> <p>+ 32,6</p> <p>-76,3</p>	<p>+ 11,8</p> <p>+ 12,6</p> <p>- 24,4</p>

Усі педагогічні умови, реалізовані комплексно під час формування професійної іншомовної компетентності майбутніх представників юридичної професії, сприяли позитивним зрушенням у всіх компонентах професійної іншомовної компетентності, що було підтверджено запровадженням методів математичної статистики.

Отже, проведене дослідження підтвердило основні положення висунутої гіпотези й дало можливість сформулювати **висновки** відповідно до поставлених завдань:

1. На підставі аналізу наукової літератури проаналізовано ступінь дослідження проблеми формування професійної іншомовної компетентності юриста, розкрито сутність компетентісного підходу до професійної підготовки юриста в умовах вищого юридичного навчального закладу як спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей особистості майбутнього юриста в умовах вищого юридичного навчального закладу. Визначено провідні дефініції дослідження: «компетентність» як професійно значуща інтегративна за своєю природою якість особистості, «компетенція» як потенційна й необхідна основа для формування й розвитку компетентності.

2. На основі компетентісного підходу визначено суть дефініції «професійна іншомовна компетентність юриста» як професійно значуща інтегративна якість особистості представника юридичної професії, системно-ціннісне новоутворення, що забезпечує декодування іншомовної правової інформації (міжнародних правових документів, юридичної термінології), творче використання її в практичній юридичній діяльності (у безпосередніх контактах із іноземними колегами) і здатність вільно здійснювати міжнародну юридичну діяльність по розв'язанню професійних проблем.

Визначено зміст професійної іншомовної компетентності юриста як систему взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів цього феномена (аксіологічного, когнітивного й діяльнісного). Визначено особливості її формування в умовах вищого юридичного навчального закладу в процесі професійної підготовки студентів.

3. На основі визначених структурних компонентів професійної іншомовної компетентності юриста уточнено критерії (аксіологічний, когнітивний і діяльнісний), показники (зміни в мотивах професійної підготовки, характер професійно-пізнавального інтересу до формування професійної іншомовної компетентності, ставлення до формування й удосконалення професійної іншомовної компетентності, зміни в рівнях сформованості особистісних якостей, необхідних для іншомовної професійної комунікації; сформованість і характер засвоєння іншомовних і професійних знань; сформованість і характер умінь професійної іншомовної діяльності) та рівні сформованості професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста (високий, достатній, низький).

4. Визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності юриста: забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації

самостійної роботи студентів вищого юридичного навчального закладу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння студентами іноземною мовою; упровадження особистісно орієнтованих діалогових, ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності.

5. Спеціально організована експериментальна робота по впровадженню визначених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов підтвердила їх ефективний вплив на сформованість професійної іншомовної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх юристів.

Визначено значні позитивні зміни в усіх компонентах сформованості професійної іншомовної компетентності студентів експериментальної групи порівняно з результатами студентів контрольної групи. Динаміка позитивних зрушень щодо сформованості професійної іншомовної компетентності у студентів експериментальної групи становила на високому рівні 38,86 %, на достатньому рівні – 21,42 %, а на низькому рівні покращення на 60,28 % (у студентів контрольної групи такі позитивні зрушення були відповідно 12,68 %, 8,32 % і 21%).

За межами нашого наукового дослідження залишилися проблеми, пов'язані з підготовкою викладачів вищого юридичного навчального закладу до впровадження педагогічних умов, урахування особливостей процесу формування професійної іншомовної компетентності студентів різних факультетів вищого юридичного навчального закладу, використання можливостей різних дисциплін у формуванні професійної іншомовної компетентності студентів – майбутніх представників юридичної професії.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Статті в наукових фахових виданнях

1. Демченко Д. І. До проблеми визначення цінностей у ставленні юриста до професійної діяльності / Д.І.Демченко // Проблеми оновлення змісту та методів навчання у закладах освіти: зб. наук. праць. // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Х.: СТИЛЬ-ИЗДАТ, 2003. – С.45-50.

2. Демченко Д.І. До проблеми визначення передумов формування ціннісного ставлення юриста до професійної діяльності / Д.І.Демченко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – Київ-Запоріжжя. – 2004. – Вип. 33. – С.22-25.

3. Демченко Д.І. Характеристика поняття «іншомовна компетентність» майбутнього юриста / Д.І.Демченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. праць. – Х.: Українська інженерно-педагогічна академія, 2005. – № 10.– С.86-90.

4. Демченко Д.І. Вплив іноземної мови на формування компетентного юриста / Д.І.Демченко // Проблеми формування ціннісних орієнтирів

професійної діяльності: зб. наук. праць. // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Х.: СТИЛЬ-ІЗДАТ, 2005. – С.62-67.

5. Демченко Д.І. Професійна підготовка майбутніх фахівців юридичної галузі на сучасному етапі / Д.І.Демченко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – Запоріжжя, 2008. – № 50. – С.117-122.

6. Демченко Д.І. Формування іншомовних знань у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця юридичної галузі / Д.І.Демченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2009. – Вип. 3 (56). – С. 184-189.

7. Демченко Д.І. Забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу професійної підготовки майбутніх юристів / Д.І.Демченко // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: Кривор. держ. пед. ун-т, 2010. – Вип. 28. – С. 379-385.

II. Матеріали конференцій

8. Демченко Д.І. Формування професійної компетенції у студентів-юристів / Д.І.Демченко // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: мат-ли III міжнар. наук.-практ. конф., (Хмельницький, 21-22 жовт. 2005 р. – Хмельницький: Хмельницький національний університет, 2005. – С.93-94.

9. Демченко Д.І. Проблеми підготовки юриста в умовах Болонського процесу / Д.І.Демченко // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти в контексті Болонського процесу: мат-ли міжнар. наук-практ. конф., (Ялта, 5-6 берез. 2008 р.) – Ялта: РВВ «Кримський гуманітарний інститут», 2008. – Ч. 1. – С.102-106.

10. Демченко Д.І. Педагогічні аспекти вживання іноземної мови в процесі формування іншомовної компетентності майбутнього юриста / Д.І.Демченко // Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив: мат-ли П'ятої Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (Київ, 25-27 лист. 2008 р.) – С. 15-17.

Демченко Д.І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2010.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці.

На основі компетентісного підходу визначено суть дефініції «професійна іншомовна компетентність юриста» як професійно значущої інтегративної якості особистості представника юридичної професії, системно-ціннісного новоутворення, що забезпечує декодування іншомовної правової інформації

(міжнародних правових документів, юридичної термінології), творче використання її в практичній юридичній діяльності (у безпосередніх контактах із іноземними колегами) і здатність вільно здійснювати міжнародну юридичну діяльність по розв'язанню професійних проблем. Розкрито зміст професійної іншомовної компетентності юриста як систему взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів цього феномена (аксіологічного, когнітивного й діяльнісного).

Визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності юриста: забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи студентів вищого юридичного навчального закладу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння студентами іноземною мовою; упровадження особистісно орієнтованих діалогових, ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності.

Ключові слова: компетентісний підхід, професійна іншомовна компетентність, формування професійної іншомовної компетентності, фахова підготовка юриста, педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності юриста.

Демченко Д.И. Формирование профессиональной иноязычной компетентности будущих юристов в профессиональной подготовке. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды. – Харьков, 2010.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования профессиональной иноязычной компетентности будущих юристов в профессиональной подготовке.

В диссертации на основе компетентностного подхода определена суть дефиниции «профессиональная иноязычная компетентность юриста» как профессионально значимого интегративного качества личности представителя юридической профессии, системно-ценностного новообразования, которое обеспечивает декодирование иноязычной правовой информации (международных правовых документов, юридической терминологии), творческое использование ее в практической юридической деятельности (в непосредственных контактах с иностранными коллегами) и способность свободно включаться в международную юридическую деятельность по решению профессиональных проблем.

В работе теоретически обоснованы взаимосвязанные и взаимообусловленные компоненты профессиональной иноязычной компетентности юриста (аксиологический, когнитивный и деятельностный). На основе определенных структурных компонентов профессиональной

иноязычной компетентности юриста уточнены критерии (аксиологический, когнитивный и деятельностный), показатели (изменения в мотивах профессиональной подготовки, характер профессионально-познавательного интереса к формированию профессиональной иноязычной компетентности, отношение к формированию и усовершенствованию профессиональной иноязычной компетентности, изменения в уровнях сформированности личностных качеств, необходимых для иноязычной профессиональной коммуникации; сформированность и характер усвоения иноязычных и профессиональных знаний; сформированность и характер умений профессиональной иноязычной деятельности) и уровни сформированности профессиональной иноязычной компетентности будущего юриста (высокий, достаточный, низкий).

Исследователем определены и теоретически обоснованы педагогические условия формирования профессиональной иноязычной компетентности юриста: обеспечение иноязычной профессиональной направленности процесса обучения, воспитание и организации самостоятельной работы студентов высшего юридического учебного заведения; создание благоприятного социально-психологического климата в образовательной среде в процессе овладения студентами иностранным языком; внедрение личностно ориентированных диалоговых, игровых технологий в процессе формирования профессиональной иноязычной компетентности.

Специально организованная экспериментальная работа по внедрению и апробации определенных и теоретически обоснованных педагогических условий основывалась на принципах личностной направленности и сотрудничества, полифункциональности использования иностранного языка в процессе профессиональной подготовки будущих юристов, динамичности, гибкости в поисках новых форм и средств реализации иноязычного образования студентов.

Формирование профессиональной иноязычной компетентности студентов предусматривало использование основных форм организации процесса подготовки студентов высших учебных заведений: аудиторные групповые занятия под руководством преподавателей и индивидуальные занятия со студентами; организация самостоятельной работы студентов (выполнение домашних заданий, общих для всех и индивидуальных заданий по темам; проведение индивидуальных консультаций, включая консультации с помощью сети Интернет; самостоятельный подбор содержательного материала, просмотр кинофильмов на правовую тематику на иностранном языке и т.п.; внеаудиторная работа (вечера на английском языке, встречи с зарубежными специалистами, участие в общих заседаниях кафедр, в работе кружков, клубов и т.п.).

С целью обеспечения эффективного внедрения личностно ориентированных технологий в процессе формирования иноязычной компетентности использовали решение проблемных ситуаций; чтение и обсуждение иноязычных профессиональных текстов; проведение диалогов-

обсуждений правовых проблем, дискуссий на иностранном языке; тренинг публичного выступления на иностранном языке.

Создание социально-психологического климата в образовательной среде в процессе овладения студентами иностранным языком во время организации сотрудничества студентов обеспечивалось благодаря доброжелательному тону преподавателя, его гуманному отношению к каждому студенту, создаваемому им психологическому комфорту на занятиях. Создание ситуаций успеха позволяло активизировать и формировать мотивацию достижения, повысить уровень положительной эмоциональности студентов, предупреждало переутомление, напряженность, тревожность, стимулировало желание учиться, стремление развивать свою профессиональную иноязычную компетентность.

В результате экспериментальной работы зафиксированы значительные положительные изменения во всех компонентах сформированности профессиональной иноязычной компетентности студентов экспериментальной группы сравнительно с результатами у студентов контрольной группы. Динамика положительных изменений в сформированности профессиональной иноязычной компетентности студентов представляла на высоком уровне у 38,86 % студентов экспериментальной группы, на достаточном уровне – 21,42%, а относительно низкого уровня зафиксированы улучшения на 60,28 % студентов больше (у студентов контрольной группы такие положительные сдвиги были соответственно 12,68 %, 8,32 % и 21%).

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная иноязычная компетентность, формирование профессиональной иноязычной компетентности, профессиональная подготовка юриста, педагогические условия формирования профессиональной иноязычной компетентности юриста.

Demchenko D.I. The formation of the professional foreign competence of the future lawyers in the professional training. – Manuscript.

The dissertation for Candidate of Pedagogical Science Degree, specialty 13.00.04 – the theory and methodology of the professional education. – Kharkiv G. S. Skovoroda National Pedagogical University. – Kharkiv, 2010.

The dissertation is a theoretically experimental research of the problem of the formation of the foreign competence of the future lawyers in the professional training.

On the bases of the of the competence – oriented approach was opened the essence of the definition “professional foreign competence of the lawyer”, as a professionally important integrative feature of the person who represents the legal profession, systemly-valuable new formation, that provides decoding of foreign legal information (international legal documents, legal terminology), it’s creative usage in the practical legal activities(in actual contacts with foreign colleagues) and ability to be involved in legal activities to solve professional problems. The content of the professional foreign competence of the lawyer as the system of interconnected and interstipulated components of this phenomenon (axiological, cognitive, activitable) was defined.

Pedagogical conditions of the formation of the foreign professional competence of the lawyer; provision of the foreign professionally – directed study process; upbringing and organization of the work of students by themselves in the High Schools of Law; creation of socio – psychological climate in the educational surrounding in the process of students’ foreign language learning; usage of individually – oriented dialogues, games technologies in the process of the formation of foreign competence were defined, theoretically approved and experimentally checked.

Key words: competence approach, professional foreign competence, the formation of the professional foreign competence, professional training of the lawyers, pedagogical conditions of the formation of the professional foreign competence of the lawyers.